

شماره روزنامه ۵۰۲۱
شنبه ۱۰ آبان ۱۳۹۹
۱۴ ربیع الاول ۱۴۴۲ | ۳۱ October ۲۰۲۰

شماره روزنامه: ۵۰۰۳ | تاریخ چاپ: ۱۳۹۹/۰۷/۱۵ | شماره خبر: ۳۶۹۸۷۲۵

تعارف‌های آب‌بها در ایران بررسی شد

اختلاف در ارزش اقتصادی آب

دنیای اقتصاد: آب یک کالای اجتماعی-اقتصادی است که بدون استفاده از آن نه حیاتی قابل تصور و نه فعالیت اقتصادی قابل انجام است. اجتماعی بودن آب، دلالت بر نقش بی‌بدیلی دارد که این کالای حیاتی در جوامع انسانی دارد و اقتصادی بودن این کالا به مفهوم آن است که آب نیز مانند هر کالای دیگر، باید در چارچوب اصول و شاخص‌های اقتصادی تولید، توزیع و مصرف شود. با این دیدگاه، «قیمت‌گذاری آب» به‌عنوان یکی از موضوعات اصلی اقتصاد، باید در مدیریت و تخصیص آب مورد توجه ویژه قرار گیرد. در بحث قیمت‌گذاری آب، دو سوال اساسی مطرح است؛ اول اینکه اصول و مبانی قیمت‌گذاری آب چیست؟ و دوم اینکه این اصول و مبانی چگونه اجرا

می‌شود؟ در نوشتار حاضر که از سوی شانتیو خزایی کوهپیر، رئیس گروه اقتصاد و سرمایه‌گذاری معاونت آب و آبغای وزارت نیرو تهیه و تدوین شده است تلاش شده به دو سوال مذکور به صورت اجمالی پاسخ داده شود.

مبانی قیمت‌گذاری از نظر اقتصادی

در یک دسته‌بندی کلی از دیدگاه اقتصادی، مصارف آب به دو بخش اصلی، شامل مصارف نهایی و مصارف واسطه‌ای تقسیم می‌شود. مصارف نهایی آب شامل مصارف خانگی، عمومی و اداری است و مصارف واسطه‌ای آب شامل کاربری‌های صنعتی، خدماتی، کشاورزی و نظایر آن است. البته کاربردهای غیرمصرفی نیز برای آب وجود دارد که دامنه آن چندان گسترده نیست. این گروه از کاربری‌ها شامل گردشگری، حمل و نقل آبی، برقایی (نیروگاه‌های جریان‌ی) و نظایر آنهاست.

در مباحث اقتصادی، مبانی قیمت‌گذاری برای کالای نهایی، تمایل پرداخت و برای کالای واسطه‌ای توانایی پرداخت است. تعیین‌کننده تمایل پرداخت، ارزش کالا از دیدگاه مصرف‌کننده نهایی و تعیین‌کننده توانایی پرداخت، تولید نهایی کالای واسطه‌ای مورد نظر، در فرآیند تولید است.

برای به‌کارگیری هر یک از مبانی بیان‌شده، روش‌های مختلفی وجود دارد. برای محاسبه تمایل پرداخت می‌توان از روش‌هایی نظیر «ارزش‌گذاری مشروط» و «روش هزینه جایگزین» استفاده کرد و برای محاسبه توان پرداخت نیز روش‌هایی چون «تابع تولید» و «روش پسماند» قابل استفاده است. به بیان دیگر، از دیدگاه اقتصادی، قیمت‌گذاری آب هم در مصارف نهایی و هم در مصارف واسطه، حول محور طرف تقاضای آب شکل می‌گیرد.

بدیهی است به علت دخالت عوامل جانبی دیگر، استفاده مطلق از مبانی مذکور، برای قیمت‌گذاری آب میسر نخواهد بود. وجود ملاحظات اجتماعی و اقتصادی مختلف و لزوم تامین آب برای اقشار مختلف جامعه و همچنین ضرورت حمایت از برخی از فعالیت‌ها، مانع به‌کارگیری بی‌چون و چرای اصول و مبانی مورد اشاره در زمینه قیمت‌گذاری آب می‌شود. برای دخالت موثر عوامل جانبی که قیمت آب را تحت تاثیر قرار می‌دهند، می‌توان از مبانی «اقتصاد رفتاری» استفاده کرد.

چگونگی قیمت‌گذاری آب در ایران

در نظام قیمت‌گذاری آب در ایران دو عامل «هزینه تمام‌شده آب» و «ارزش اقتصادی مصرف آب» تعیین‌کننده قیمت آب هستند. استناد به «هزینه تمام‌شده آب»، در موارد متعدد مورد تاکید قانون‌گذار قرار گرفته است. از جمله، در ماده ۳۳ قانون توزیع عادلانه آب، ماده ۳ قانون هدفمند کردن یارانه‌ها و ماده ۳۹ قانون برنامه ششم توسعه، بر مبنا قرار گرفتن هزینه تمام‌شده برای تعیین تعرفه آب تاکید شده است.

علاوه بر هزینه تمام شده، در چندین مستند قانونی، محاسبه ارزش اقتصادی آب و استفاده از آن برای تعیین تعرفه آب یادآوری شده است. اما تاکنون، اقدام نظام‌مندی برای مبنای قرار گرفتن ارزش اقتصادی آب برای تعیین تعرفه آن انجام نشده است. ذکر این نکته ضروری است که هرچند ارزش اقتصادی آب در کاربری‌های غیرخانگی دقیقاً محاسبه نشده است، ولی در حال حاضر تعرفه مصارف غیرخانگی به دلیل ارزش مصرفی بیشتر آب، دارای تعرفه بالاتری نسبت به کاربری خانگی است. علاوه بر آن، در بین کاربری‌های غیرخانگی نیز تفاوت‌هایی در زمینه تعرفه آب وجود دارد که ناشی از اختلاف در ارزش مصرفی آب در آنهاست.

«هزینه تمام‌شده آب» تعیین‌کننده توان طرف عرضه برای تداوم ارائه خدمات آب است و ارزش اقتصادی آب نیز تعیین‌کننده توان پرداخت طرف تقاضا برای جبران خدمات آب در یک دامنه جغرافیایی یا برای یک منبع آب است. ماهیت کالای آب و ضرورت اطمینان از عرضه مستمر آن سبب شده قیمت تمام‌شده آب مورد توجه مدیریت آب در ایران قرار گیرد.

از طرف دیگر، توجه به کمیابی آب در ایران ایجاب می‌کند که به ارزش اقتصادی مصرف آب نیز توجه شود. در مدل‌های برآورد قیمت آب، این روش به «قیمت‌گذاری بر اساس بهینه دوم» معروف است. در این روش تعرفه یا قیمت آب، باید از یک طرف هزینه‌های تولید آب را جبران کند و از طرف دیگر تخصیص بهینه آب بر اساس ارزش آب را تضمین کند.

در شرایط کنونی تا حدودی پیاده‌سازی روش مذکور، مدنظر مدیریت آب قرار گرفته است، اما هنوز راه طولانی برای اجرای دقیق آن در پیش‌روست. در زمینه آب شهری حدود ۵۰ درصد از هزینه تمام شده آب توسط مشترکان و ۵۰ درصد دیگر توسط دولت پرداخت می‌شود. این نسبت در زمینه آب کشاورزی تغییر محسوسی می‌کند. در زمینه آب کشاورزی، حدود ۷۰ درصد از هزینه تمام شده آب توسط دولت پرداخت می‌شود.

قابل ذکر است، هزینه تمام شده مالی آب که مبنای آن ثبت حسابداری هزینه‌هاست، مدنظر قرار گرفته است، نه «هزینه تمام شده اقتصادی آب». طبق ارزیابی‌ها در صورت اعمال هزینه تمام شده اقتصادی که روش درستی نیز هست، هزینه تمام شده آب ارقام به مراتب بزرگ‌تری خواهد بود.

تعرفه کنونی آب در ایران

تعرفه‌های آب‌بها در ایران به دو گروه اصلی، شامل خانگی و غیرخانگی قابل تفکیک است. تعرفه‌های مصارف خانگی، به دو گروه شهری و روستایی تقسیم شده است. در بخش مصارف غیرخانگی شهری و روستایی، برای کاربری‌های صنعتی، تجاری، عمومی و دولتی، آموزش و کاربری‌های آزاد، تعرفه تعیین شده است. تعرفه کاربری‌های غیرخانگی خارج از محدوده شهرها و روستاها نیز تابع تعرفه کاربری غیرخانگی شهر و روستاست. علاوه بر تعرفه‌های مورد اشاره، تعرفه‌های دیگری نیز وجود دارند که مستقل از تعرفه‌های غیرخانگی هستند. کشاورزی، آبی‌پروری و برق‌آبی از این جمله‌اند.

تعرفه آب‌بها برای مصارف شهری و روستایی (محدوده شهرها و روستاهای تحت پوشش شرکت آبفا): همچنان که بیان شد مصارف شهری و روستایی شامل کاربری‌های خانگی و غیرخانگی است و هر یک دارای تعرفه متفاوتی هستند.

تعرفه کاربری‌های خانگی: تعرفه کاربری‌های خانگی به صورت بلوکی، تعیین و ابلاغ می‌شود. در جهت رعایت الگوی مصرف آب، تعرفه مشترکان خانگی که حداکثر تا سقف الگوی مصرف، آب مصرف کنند در ۴ طبقه مصرف مشخص شده است. جدول شماره (۱) بر اساس آخرین ابلاغیه تعرفه آب ارائه شده است.

الگوی مصرف آب بر اساس شرایط اقلیمی و جمعیتی استان‌های کشور در دامنه ۱۳ تا ۱۸ متر مکعب در ماه به ازای هر خانوار، تعیین و ابلاغ شده است. برخی خانوارها به علل مختلف، الگوی مصرف آب را رعایت نمی‌کنند. با استناد به قانون و تصویب هیات وزیران، در جهت بازدارندگی مصرف، تعرفه این گروه از مشترکان مشمول ۱۶ درصد افزایش در تمام طبقات مصرف خواهد شد. جدول (۲) تعرفه این گروه از مشترکان را نشان می‌دهد.

قابل ذکر است مبالغ جداول مذکور، متوسط تعرفه کشوری است و برای تعیین تعرفه خانگی هر شهر، ضربی بر پایه کیفیت آب، جمعیت شهر و هزینه انتقال آب، تعریف شده و با ضرب این ضریب در مبالغ پایین جدول مذکور، تعرفه شهر مورد نظر تعیین می‌شود. در میان شهرهای کشور، تهران با داشتن ضریب ۱/۴۵ دارای بالاترین ضریب است. تعرفه مصارف خانگی روستایی، معادل ۵۰ درصد تعرفه خانگی نزدیک‌ترین شهر تعیین می‌شود.

در شهرهایی که شبکه جمع‌آوری فاضلاب اجرا شده یا در دست اجراست، علاوه بر آب‌بها، تعرفه خدمات دفع فاضلاب نیز از مشترکان دریافت می‌شود. این تعرفه برای مصارف خانگی ۷۰ درصد آب‌بهاست. به علت اختلاف زیاد هزینه تمام شده آب با تعرفه‌های آب و ضرورت تامین مالی برای توسعه شبکه‌های آب و فاضلاب، علاوه بر تعرفه‌های مورد اشاره، تعرفه‌های اندکی نیز در قالب تبصره‌های قانونی از مشترکان دریافت می‌شود. این تعرفه‌ها شامل تعرفه تبصره (۳)، تعرفه ماده (۷) مصوبه شورای اقتصاد و تعرفه ماده ۲ هستند. قابل ذکر است تبصره (۳) و تعرفه ماده (۷) مصوبه شورای اقتصاد با پیشنهاد شرکت آب و فاضلاب استان و پس از تصویب شورای شهر مربوطه، توسط وزیر نیرو ابلاغ می‌شود.

تعرفه آب‌بهای کاربری‌های غیرخانگی

تعرفه کاربری‌های غیرخانگی بلوکی نیست و تا سقف حجم آبی که در قرارداد مشترکان با شرکت‌های آب و فاضلاب مشخص شده، با قیمت ثابت محاسبه می‌شود. جدول (۳) تعرفه کاربری‌های غیرخانگی را نشان می‌دهد. مبالغ این جدول نیز متوسط کشوری است و با ضرب ضریب شهری در رقم متوسط، تعرفه شهر مورد نظر محاسبه شود.

بر اساس مندرجات جدول شماره (۳) در بین کاربری‌های غیرخانگی، کاربری ساخت و ساز دارای بالاترین تعرفه و سایر کاربری‌ها که عمدتاً شامل شیرهای آتش‌نشانی است دارای کمترین تعرفه هستند. برای انواع کاربری‌های غیرخانگی مصرف معقولی تعریف شده که به «ظرفیت قراردادی» معروف است. کلیه کاربری‌های غیرخانگی موظفند برای

تعرفه حق انشعاب و حق اشتراک: این گروه از تعرفه‌ها یک بار از متقاضیان انشعاب یا اشتراک آب دریافت می‌شود. در بخش آب شهری و روستایی به حق انشعاب و در بخش آب کشاورزی و صنعت (محدوده عمل شرکت‌های آب منطقه‌ای) به حق اشتراک معروف است. مبلغ حق انشعاب آب برای کاربری شرب در مناطق شهری و روستایی، براساس جمعیت و شرایط اقتصادی مناطق شهری شهرهای بزرگ تعیین و دریافت می‌شود و مبلغ حق انشعاب آب برای کاربری غیرخانگی در مناطق شهری و روستایی، براساس ظرفیت قراردادی ماهانه و ضریبی که بر پایه جمعیت شهر مورد نظر به دست می‌آید، محاسبه می‌شود. حق انشعاب خدمات دفع فاضلاب، برای کاربری خانگی، ۷۰ درصد حق انشعاب آب و برای کاربری غیرخانگی، صد درصد حق انشعاب آب است.

مبلغ حق اشتراک آب در بخش کشاورزی و صنعت، بسته به میزان سرمایه‌گذاری تامین، انتقال و توزیع آب و شرایط اقتصادی مناطق کشور، در هر یک از استان‌ها و دشت‌های کشور ارقام متفاوتی است.

سایر تعرفه‌ها: علاوه بر تعرفه‌های ذکر شده، بر اساس قوانین موجود تعرفه‌های دیگری نیز دریافت می‌شود که مبالغ آنها چندان تاثیری در قبوض آب ندارد. این گروه از تعرفه‌ها در جهت تامین بخشی از هزینه‌های تامین و انتقال آب از بهره‌برداران دریافت می‌شود. با وجود اعمال این تعرفه‌ها، همچنان هزینه تمام شده آب از متوسط تعرفه‌های دریافتی بیشتر است. این اختلاف هر ساله به صورت یارانه پنهان به بخش‌های خانگی و غیرخانگی منتقل می‌شود.

جدول (۱) تعرفه آبهای خانگی شهری در سال ۱۳۹۹ (در حد الگوی مصرف آب)

طبقات مصرف	تعرفه (ریال - متر مکعب)
۰-۵	۱۷۳۸
۵-۱۰	۲۶۰۱
۱۰-۱۵	۳۴۶۴
۱۵-۱۸	۴۵۳۶

جدول (۲) تعرفه آبهای خانگی شهری (بالتر از الگوی مصرف آب)

طبقات مصرف	تعرفه (ریال - متر مکعب)
۰-۵	۲۲۹۶
۵-۱۰	۳۴۳۸
۱۰-۱۵	۴۵۷۷

روزنامه صبح ایران	روزنامه صبح ایران
۱۵-۲۰	۵۹۹۲
۲۰-۲۵	۸۷۴۲
۲۵-۳۰	۱۳۷۵۴
۳۰-۳۵	۱۸۷۴۶
۳۵-۴۰	۲۵۰۰۱
۴۰-۵۰	۵۴۱۶۸
+۵۰	۱۰۸۳۳۷

جدول (۳) تعرفه آب‌بهای کاربری‌های غیر خانگی در سال ۱۳۹۹

نوع کاربری غیر خانگی	تعرفه (ریال - متر مکعب)
صنعتی	۷۰۵۶
عمومی	۹۵۲۵
دستگاه‌های احرائی	۱۰۹۵۳
آموزشی و اماکن مذهبی	۳۵۲۹
تجاری	۱۲۲۱۶
آزاد	۴۵۰۰۰

ساخت و ساز (بنایی)	۹۴۲۴۵
سایر کاربری‌ها	۱۷۶۴

جدول (۴) تعرفه آبیهای صنعتی در محدوده شرکت‌های آب منطقه‌ای

تعرفه (ریال - متر مکعب)		نوع کاربری غیر خانگی	ردیف
ماه‌های گرم	ماه‌های عادی		
۸۴۶۸	۷۰۵۵	آب تصفیه شده در محل انشعاب	۱
۶۷۷۴	۵۶۴۵	آب تصفیه نشده در محل انشعاب	۲
۵۹۲۷	۴۹۳۹	آب برداشتی از منابع آب سطحی تنظیم شده	۳
۴۲۳۴	۳۵۲۹	آب برداشتی از منابع آب سطحی تنظیم نشده	۴
۱۶۹۴	۱۴۱۱	دشت آزاد	۵
۲۵۴۰	۲۱۱۶	روزنامه صبح از آن دشت ممنوعه	۶
۳۳۸۸	۲۸۲۳	دشت ممنوعه بحرانی	۷
۱۴۷	۷۰۸	دشت آزاد	۸

۲۰۵	۸۱۷	دشت اراد	شهرک‌ها و نواحی صنعتی	۸
۱۰۵۸	۱۲۷۱	دشت ممنوعه	از منابع آب زیرزمینی	۹
۱۴۱۱	۱۶۹۴	دشت ممنوعه بحرانی		۱۰

این مطلب برایم مفید است

۱ نفر این پست را پسندیده اند

کلمات کلیدی: اقتصاد ◦ ایران ◦ سرمایه گذاری ◦ قیمت گذاری ◦ وزارت نیرو ◦